Η ιστορία της ανίχνευσης των πρώτων δοξασιών για την κοσμογονία δεν είναι άλλη από την ιστορία της εξάπλωσης του ιμπεριαλισμού και των μεγάλων μεταναστεύσεων. Οι νέοι κατακτητές επιβάλλουν συνήθως τις απόψεις τους στους παλαιότερους κατοίκους ή ερμηνεύουν τις τοπικές δοξασίες με τα δικά τους μέτρα. Όταν αργότερα έρχεται η επιστήμη να ξεδιαλύνει τα πράγματα, η λήθη και οι αναμίξεις δυσκολεύουν το έργο της. Έτσι, αλλού τα πράγματα είναι ξεκάθαρα κι αλλού συγκεχυμένα.

Παντού, σε όλες τις αρχαίες θρησκείες που ασχολήθηκαν με το ζήτημα, και στις δοξασίες όλων των, ανά τους αιώνες, αμόλυντων από τον πολιτισμό φυλών, ο ουρανός προϋπήρξε και ήταν ο χώρος, όπου κατοικούσε κι εξακολουθεί να κατοικεί το υπέρτατο Ων, μόνο ή με συντροφιά. Κάτω από τον ουρανό υπήρχε η απέραντη έκταση των νερών. Με τη θέληση του ή των υπέρτατων Όντων, μέσα από τα νερά αναδύθηκε η ξηρά. Οι διαφοροποιήσεις περιορίζονται στον τρόπο και στη διαδικασία, με την οποία έγιναν όλ' αυτά.

Ο Δημιουργός άλλοτε είναι πνεύμα, άλλοτε πουλί, από το αβγό του οποίου γεννιέται ο κόσμος, άλλοτε έχει τη μορφή πάνσοφου θηρίου (θηριομορφισμός) κι άλλοτε μοιάζει με άνθρωπο (ανθρωπομορφισμός). Σχεδόν πάντα, ασχολείται με τη δημιουργία της Γης, προκειμένου να εγκαταστήσει σ' αυτήν ή να γεννήσει επάνω της τον άνθρωπο, τον οποίο ορίζει κυρίαρχο. Συνήθως, ο πρώτος άνθρωπος δεν του αρέσει, τον καταστρέφει και δημιουργεί άλλον, πιο καλόν. Η καταστροφή επέρχεται με έναν κατακλυσμό (στην Ιαπωνία με φωτιά), που αφανίζει τα πάντα και που είναι κοινός για όλες της φυλές της Γης.

Σε όλες τις δοξασίες και σε όλες τις θρησκείες, ο κόσμος πλάστηκε για έναν και μόνο λόγο: Για να χρησιμεύσει ως τόπος κατοικίας και δράσης του ανθρώπου. Ο άνθρωπος άλλωστε είναι το κυριότερο πλάσμα, αν όχι το ίδιο το παιδί του θεού.

Οι ιθαγενείς των νέων χωρών

Όταν οι άνθρωποι της Γηραιάς ηπείρου ανακάλυψαν πως δεν είναι μόνοι πάνω στη Γη, άρχισαν να εξερευνούν τις άλλες ηπείρους. Μάλλον έκπληκτοι βεβαιώθηκαν ότι όλοι οι

συνάνθρωποί τους, από τους προχωρημένους της ασιατικής Άπω Ανατολής ως τους ιθαγενείς της Αφρικής, της Αμερικής, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Πολυνησίας, λίγο πολύ, πίστευαν για τη δημιουργία του κόσμου ό,τι και οι αρχαίοι λαοί της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Αιγύπτου. Σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις, οι ομοιότητες έβγαζαν μάτι!

Από τους Εσκιμώους του Βορρά ως τους Μαορί της Νέας Ζηλανδίας, ο Ουρανός είναι ο ποιητής του κόσμου. Για κάποιες μάλιστα αφρικανικές φυλές, ο ήλιος δεν είναι τίποτε άλλο από το μάτι του Ουρανού (όπως περίπου πιστεύουν και οι Ιάπωνες).

Για τους Μαορί, η ένωση του Ουρανού με τη Γη είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του κόσμου. Από τα αναπόφευκτα κενά αυτής της ένωσης βρήκε διέξοδο και πέρασε το φως. Οι ιθαγενείς της Πολυνησίας πίστευαν ότι ο Ουρανός άφησε το αβγό του να πέσει στα νερά, το αβγό έσπασε κι από τα κομμάτια του κελύφους δημιουργήθηκαν τα νησιά, πάνω στα οποία κατοικούν.

Για τις φυλές των Ερυθροδέρμων της Αμερικής, ποιητής Ουρανού και Γης είναι το πνεύμα: Ενός τετράποδου για μερικές, ενός πουλιού για άλλες, ή ακόμα κι ενός πάνσοφου ανθρωπόμορφου Όντας. Άλλες από τις φυλές της Καραϊβικής πίστευαν πως ο κόσμος είναι το αποτέλεσμα της ένωσης του Ουρανού με τη Γη κι άλλες ότι ο Ουρανός έπλασε τον άνθρωπο χρησιμοποιώντας τις πέτρες της Γης.

Οι Μάγιας πίστευαν ότι η δημιουργία του κόσμου έγινε κατά περιόδους, που τέλειωναν με μεγάλες καταστροφές της πλάσης και των πλασμάτων, ώσπου όλα να πάρουν την τελική τους μορφή. Για τους Αζτέκους, ο Ήλιος, που είναι θνητός, κάθε φορά που πεθαίνει, αντικαθίσταται από έναν άλλον Ήλιο, καινούριο. Οι τέσσερις πρώτοι Ήλιοι έζησαν από 5.000 χρόνια καθένας, δημιουργώντας τον κόσμο και προσθέτοντας κάτι καινούριο κάθε φορά. Ο θεός Ξολότλ έπλασε τον άνθρωπο και μετά θυσιάστηκε, ώστε με το αίμα του ο τέταρτος Ήλιος να γίνει αθάνατος. Όμως, και πάλι, ο Ήλιος χρειάζεται τροφή για να ζήσει. Γι' αυτό, πριν να πεθάνει, ο Ξολότλ όρισε πως οι άνθρωποι πρέπει να αλληλοσκοτώνονται, ώστε με το αίμα τους να τρέφεται ο Ήλιος.

Οι Ιουρουκάροι της Νότιας Αμερικής πιστεύουν ότι ο Ήλιος έδωσε την κόρη του σύζυγο στον άνθρωπο αλλά ένα θηρίο τον κατασπάραξε. Η κόρη του Ήλιου μάζεψε κι ένωσε τα κομμάτια κι έτσι ανάστησε τον άντρα της. Ο άνθρωπος, όμως, διαπίστωσε πως του έλειπε ένα κομμάτι από το πρόσωπο και γι' αυτό όρκισε την κόρη του Ήλιου να περπατά μπροστά του

και να μην τον βλέπει. Η κόρη, όμως, παράκουσε κι ο άνθρωπος εξαφανίστηκε.

Οι ομοιότητες του μύθου αυτού με την ιστορία του αιγυπτιακού ζευγαριού «Όσιρις και Ίσιδα» και του ελληνικού «Ορφέας και Ευρυδίκη» ακόμα προβληματίζουν τους επιστήμονες.

Άπω Ανατολή - Ινδία

Το παντοδύναμο χάος βασίλευε πρώτο στον κόσμο, πιστεύουν οι Ιάπωνες. Γέννησε τρεις θεούς, από τους οποίους η Άμα Τέραζου κυριάρχησε στον ουρανό και είχε μάτια της τον Ήλιο και τη Σελήνη, που επίσης είναι θεοί. Πιο δυνατός θεός, όμως, είναι ο Άμιδα, ο κυρίαρχος των εκτάσεων. Στην αρχή, ένας ρευστός πολτός υπήρχε κάτω από τον ουρανό. Οι θεοί παίρνουν ένα καμάκι και τον ανακατεύουν. Ένα αστέρι γεννιέται, η Γη, κι όπου οι σταγόνες πήζουν, δημιουργούνται νησιά και στεριές, σαν τα τσόφλια του αβγού των Πολυνησίων. Ο Άμιδα και η Άμα Τέραζου ενώθηκαν κι από τη σχέση τους γεννήθηκε γιος, ο πρόγονος όλων των αυτοκρατόρων. Κάποτε, όμως, ο κόσμος καταστράφηκε και δημιουργήθηκε από την αρχή. Όχι από κατακλυσμό αλλά από μια μεγάλη φωτιά.

Στην απέραντη Κίνα, απέναντι στα ιαπωνικά νησιά, οι τρεις μεγάλες θρησκείες αντιμετωπίζουν την κοσμογονία διαφορετικά καθεμιά. Για τον κομφουκιανισμό, πρωταρχικό στοιχείο ήταν το άτομο: Διαιρέθηκε σε αρσενικό και θηλυκό κι από αυτή τη διαίρεση προέκυψε η ζωή, χωρίς καμιά θεϊκή παρεμβολή στην όλη διαδικασία. Για τον ταοϊσμό, ο θεός είναι η πρώτη αιτία. Ο κόσμος πλάστηκε μέσα σε χιλιάδες χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων βασίλευσαν κατά σειρά ο Ουρανός, η Γη, ο άγριος άνθρωπος, ο ημιπολίτιστος και, τέλος, ο πολιτισμένος. Για τον βουδισμό, το πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος είναι αδιάφορο. Άλλωστε, καταπώς διδάσκει, οι θεοί δεν είναι τίποτε άλλο από δημιουργήματα του ανθρώπινου φόβου.

Πρώτα υπήρχε μόνο το χάος, πιστεύουν οι Ινδοί. Μετά, ο πόθος (το «Κάρμα») γέννησε την πρώτη σκέψη, τον πρώτο κρίκο στην αλυσίδα που οδηγεί στην πράξη. Μετά το Κάρμα, γεννήθηκαν οι θεοί. Ο βραχμανισμός, η κύρια πίστη των Ινδών, συστηματοποίησε τον αρχαίο θρύλο διδάσκοντας πως ένα χρυσό αβγό περιφερόταν πρώτο πάνω στα κύματα του ωκεανού. Μέσα από το αβγό ξεπήδησε κάποια στιγμή κι έπλασε τον κόσμο ο Βράχμα, ο

υπέρτατος θεός και μέλος της ινδικής θεϊκής τριάδας. Οι άλλοι δύο είναι ο Βισνού (αυτός που συντηρεί) κι ο Σίβα (αυτός που καταστρέφει).

Πρώτος άνθρωπος ήταν ο Μανού. Στη συνέχεια γεννήθηκαν άλλοι πέντε Μανού, ο τελευταίος από τους οποίους ήταν το μοναδικό πλάσμα επί της Γης, που σώθηκε από έναν μεγάλο κατακλυσμό. Κι εδώ έχουμε πάλι μπροστά μας παράξενες ομοιότητες: Στη γερμανική μυθολογία, πρώτος άνθρωπος ήταν ο Μάνους, γιος θεού. Και στη φρυγική ο Μάνης, επίσης γιος θεού: Ήταν, άλλωστε, κι ο πρώτος που πέθανε πάνω στη Γη και δικαιωματικά έγινε βασιλιάς του Κάτω Κόσμου.

Εγγύς και Μέση Ανατολή

Μέσα από τη ζύμωση δοξασιών πολλών λαών και σε μια διάρκεια χιλιάδων ετών οι προφήτες ξεδιάλεξαν τα στοιχεία εκείνα, που η Παλαιά Διαθήκη δανείστηκε για να χτίσει την εβραϊκή άποψη για την κοσμογονία. Οι Βαβυλώνιοι, οι Φοίνικες, οι Αιγύπτιοι και οι Πέρσες συνεισέφεραν τις στηριγμένες στη βία μυθολογίες τους, από τις οποίες ο λαός του Ισραήλ απομόνωσε και δέχτηκε όσα ταίριαζαν με τη δική του θεοκρατική αντίληψη. Η πάλη του βαβυλωνιακού θεού Μαρδούχ (του Βήλου των αρχαίων Ελλήνων) με τον δράκο Τιαμάν αποτυπώνεται στους ψαλμούς που περιέχονται στο βιβλίο του Ιώβ. Ο Μαρδούχ, πίστευαν οι Βαβυλώνιοι, νίκησε και σκότωσε τον δράκο κι από το μισό του σώμα δημιούργησε το στερέωμα, ενώ από το άλλο μισό τη Γη. Και χώρισε τα νερά του Ουρανού από τα νερά της Γης, όπως περιγράφεται και στη Γένεση. Μετά, πίστευαν οι Βαβυλώνιοι, ο Μαρδούχ πήρε χώμα και χόρτο κι έπλασε τον πρώτο άνθρωπο, που τον ονόμασε Αδάπα ή Αδάμου.

Οι Φοίνικες πίστευαν πως εκείνο που προϋπήρξε ήταν το βαθύ και αδιαπέραστο σκοτάδι. Πάνω του φυσούσε ο άνεμος κι από την ένωσή τους γεννήθηκε η λάσπη που έδωσε ζωή στην πλάση. Για τους Αιγύπτιους, ο κόσμος γεννήθηκε από τη γονιμοποίηση του χάους. Το ευγενές σπέρμα, ως πνεύμα και ως ακτίνα, δημιούργησε τα όντα και τον λόγο.

Στην περσική μυθολογία, όλα είναι αποτέλεσμα της πάλης του Αουραμάσδαν (του Ωρομάσδη των αρχαίων Ελλήνων) με τον Αριμάν. Ο πρώτος είναι ο θεός του Καλού. Μέσα σε έξι περιόδους, σε έξι κοσμογονικές ημέρες, έπλασε, από το μηδέν, πρώτα τον κόσμο,

έπειτα το βόδι και τέλος τον άνθρωπο. Ο Αριμάν, ως θεός του Κακού, προσπαθεί να καταστρέψει όσα ο Αουραμάσδαν δημιούργησε. Η πάλη τους είναι αιώνια με τελικό νικητή τον θεό του Καλού. Το ότι όμως άλλοτε φαίνεται πως θα νικήσει ο Αουραμάσδαν κι άλλοτε ο Αριμάν καθρεφτίζεται στις περιόδους ευτυχίας ή δυστυχίας του κόσμου.

Έλληνες - Ρωμαίοι - Γαλάτες

Η ανθρώπινη και παιχνιδιάρικη υπόσταση των θεών της αρχαίας Ελλάδας αποτελεί την κυρίαρχη διαφορά της ελληνικής μυθολογίας από τις άλλες. Η ζοφερή αρχή υπάρχει κι εδώ. Γρήγορα όμως όλα μεταβάλλονται σ' ένα παιχνίδι κι ένα φωτισμένο προσκήνιο, όπου ακόμα και η διάσωση της νέας γενιάς των θεών από τη βουλιμία του Κρόνου, γίνεται φάρσα: Η Ρέα του δίνει φασκιωμένη πέτρα και πουλάρι να φάει, αντί για τα παιδιά του.

Στην αρχή, υπήρχαν μόνο το Χάος και η Νύχτα. Από την ένωσή τους, προέκυψαν ο Ουρανός και η Γη κι από τη δική τους ένωση γεννήθηκαν οι Τιτάνες. Αρχηγός των Τιτάνων, ο Κρόνος βασίλευσε στη Γη, πήρε γυναίκα του τη Ρέα που δεν είναι άλλη από την προσωποποίηση της φύσης και κυριάρχησε, ώσπου ο γιος του ο Δίας να τον εκθρονίσει. Έρχεται έπειτα ο Προμηθέας να πλάσει τους ανθρώπους με υλικό το χώμα, στο οποίο εμφύσησε ζωή. Τους μαθαίνει πώς να χρησιμοποιούν τη φωτιά και τους υπερασπίζεται από την καταστροφική μανία του Δία. Ακολουθεί ο κατακλυσμός κι αφανίζει το γένος των ανθρώπων. Μόνον ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα σώζονται κι αποκτούν παιδί τον Έλληνα, γενάρχη όλων των επωνύμων. Η συγκριτική μέθοδος μύθων - γεγονότων τοποθετεί τη γέννησή του στα 1519 π.Χ. Όλοι οι άλλοι άνθρωποι είναι δημιουργήματα του μοναδικού αυτού ζευγαριού: Καθώς περπατούσαν, έριχναν πίσω τους πέτρες. Του Δευκαλίωνα οι πέτρες μεταμορφώνονταν σε άνδρες και της Πύρρας σε γυναίκες.

Οι Ρωμαίοι δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με την κοσμογονία. Πριν να γνωρίσουν την ελληνική μυθολογία, έδιναν ψυχή σε κάθε αντικείμενο και πίστευαν πως όλα γύρω τους, δέντρα, λουλούδια, βουνοκορφές ήταν θεοί. Μετά, δε δυσκολεύτηκαν να αφομοιώσουν και να δεχτούν την ελληνική άποψη, όπως χωρίς πολλές αντιρρήσεις αποδέχτηκαν τις περί κοσμογονίας αντιλήψεις κι άλλων λαών, που κατάκτησαν. Με τους Γαλάτες τα πράγματα δεν είναι ξεκαθαρισμένα. Τα όσα ξέρουμε προέρχονται από τον Ιούλιο Καίσαρα που μάλλον δεν πολυασχολήθηκε με το ζήτημα. Κι όπως αναγνώριζε ανύπαρκτα στοιχεία της ρωμαϊκής λατρείας στις δοξασίες των Γαλατών, περισσότερο μπέρδεψε παρά φώτισε το θέμα.

Εκείνο που βάσιμα υποθέτουμε είναι πως οι ιερείς των Γαλατών, οι Δρυίδες (όμοιοι με τους αντίστοιχους των Κελτών στα αγγλικά νησιά) πίστευαν και δίδασκαν πως ένας είναι ο κυρίαρχος θεός, αντίθετα με τον πολύ λαό, που έδινε θεϊκή ιδιότητα σε πλήθος ζώα, φυτά και δέντρα. Για τους ιερείς αυτούς, ο άνθρωπος έρχεται από τον Κάτω Κόσμο κι εκεί επιστρέφει.

Σκανδιναβοί και Γερμανοί

Οι λαοί της Σκανδιναβίας απλώθηκαν νότια κάποια στιγμή κι αναμίχτηκαν με τα γερμανικά φύλα, σκορπίστηκαν σε όλη την Ευρώπη και πέρασαν και στα νησιά. Μαζί τους μετέφεραν και πλήθος πανέμορφους μύθους για τη δημιουργία του κόσμου. Πρώτα υπήρχε το Χάος. Στη μια του πλευρά αναπτύχθηκε το απέραντο κράτος του ψύχους και της ομίχλης. Στην άλλη του πλευρά δημιουργήθηκε το κράτος της φωτιάς. Το Ψύχος και η Φωτιά ενώθηκαν κι έτσι γεννήθηκε ο Ιμίρ, το πρώτο ον. Από τις σταγόνες της ομίχλης δημιουργήθηκε η αγελάδα, που πρόσφερε τροφή ώστε να μπορέσει ο Ιμίρ να μεγαλώσει. Κάποια στιγμή, το πρώτο ον έπεσε να κοιμηθεί κι από τον ιδρώτα ή από την αναπνοή του γεννήθηκαν οι τρεις μεγάλοι θεοί με τον Όντιν μέγιστο ανάμεσά τους. Οι τρεις θεοί χώρισαν τη στεριά από τα νερά και ακινητοποίησαν τον Ήλιο, που έριξε τις ακτίνες του στη Γη κι έκανε να φυτρώσει η πρώτη χλόη. Μετά, ο Χάιμδαλ, ο θεός του πολιτισμού, άρχισε να περιοδεύει την πλάση όλη. Φιλοξενήθηκε στην καλύβα του Άε και της Έδα, που έμεινε έγκυος. Γεννήθηκε ο Τρελ, γενάρχης των δούλων, παρ' όλο που η Έδα είναι τόσο σεβαστή, ώστε να βαφτίσουν με το όνομά της τα ιερά κείμενα. Ο Χάιμδαλ ενώθηκε, έπειτα, με την Άμα και γεννήθηκε ο Καρλ, γενάρχη όλων των ελεύθερων ανθρώπων. Τέλος, ο Χάιμδαλ ταίριαξε και με τη Μούδερ, που απέκτησε έτσι τον Σιέντλ, γενάρχη όλων των αριστοκρατών.

(Ελεύθερος Τύπος, 8 - 13.4.2013) (τελευταία επεξεργασία, 14.4.2013)